

Magyar Nóra

SZAKRÁLIS KISEMLÉKEK SZEGVÁRON

Katolikus vidékeinken a különböző, köztéren álló szakrális kisémlékek (elsősorban az út menti keresztek, kálváriák, szentek szobrai) nemcsak egy-egy település külső képét határozzák meg, hanem szervesen illeszkednek az ott lakók hagyományos kultúrájába is. Ezek az objektumok a kül- és a belterület fontos tájékozási pontjaiul¹ szolgálnak, sokszor névadóként² is szerepelnek.³

Tanulmányomban szülőfalum, a Csongrád megyei Szegvár szakrális kisémlékeit próbálom a lehetőségekhez képest, ill. a talált adatok figyelembevételével bemutatni. Először Szegvár földrajzi elhelyezkedésével és rövid történetével kezdem.

Földrajzi elhelyezkedés

Szegvár község Csongrád megyében, a Tisza balpartján található. Határa északon Szentés, nyugaton a Tisza, délen Mindszent, keleten Derekegyház. A falut a Kurca folyó és a Kórógy-ér szeli át. Közigazgatásilag több mint 90 km² nagyságú terület tartozik hozzá, ebből körülbelül 3 km² a belterület, mely négy nagyobb részre osztható: Öregfalú, Újfalú, Kórógyszentszentgyörgy és Réttelep. Külterületi része 40–50 éve még sűrűn lakott volt, mára elnéptelenedett. A falutól északra eső külterületet Bereknek, Kontrának, Sápnek nevezi a szegvári ember, keletre a Kórógyoldal, Derékgyezyházoldal, Orom és Zsigerhát, délre a Nagypusztá, Cickazug, Szőlőkalja, nyugatra Kurcarét, Úsztató-rét, Kisrét, Körtehát, Tételhát, Tételhát-rét és Csordajárás nevű külterület öleli körbe a települést.

Szegvár története

A mai Szegvár területét mintegy 7–8000 évvel ezelőtt fedezte fel az akkor élt ember és le is telepedett a Kurca és a Kórógy folyók találkozásának környékén és

¹ Szegváron ilyen a Deák-kéreszt, Békési- vagy Szélmalmi-kéreszt.

² A településen ilyen a Kápolnás-dűlő, Kápolnás-berek, Paphalmi-kéreszt.

³ LISZKA 2000. 33.

a közeli Kontra tó magas partján. Ezt a népcsoportot a régészek a Kőrös-kultúra népeivel azonosították. Az újkőkor második felében egy másik jelentős kultúra fejlődött ki a Tisza mentén, az ún. tiszai-kultúra (i. e. 2400–2100), melynek legjelentősebb emléke a szegvár-tűzkövesi sarlós istenszobor.

Szegvár említése az írott forrásokban is igen korai. A déli falurészt Kórógy-szentgyörgyöt III. Honorius pápa 1218-ban kelt bullája említi, miszerint a Tiszán áthajózva találjuk Kurca-Szentgyörgy egyházát „...ecclesiam Sancti Georgii de Curta”⁴ A honfoglalás után közel háromszáz évvel Anonymus Gesta Hungarorum című munkájában így tudósít a mai Szegvár környékének megszállásáról: „... majd a Bód-révnél áthajóztak a Tisza folyón. Innen tovább lovagolva a Kórógy vize mellett ütöttek tábort.”⁵

Zeegh falut először 1332-ben⁶ említik peres iratokban, a falu ekkor a Bor-Kalán nemzetségbeli Szeri-Pósa család és rokonainak a birtoka. A család kihalása után több birtokosa is volt a falunak, végül a Dóczy család birtokába került. A család birtokainak központja Szeg lett, ezért e nemzetség leghíresebb tagja, Dóczy János ide építette kastélyát, melyet megerősített fallal vett körül. Valószínűleg erről a várszerűen megerősített castellumról kezdték az addigi Szeget Szegvárnak nevezni.

A mohácsi csata után az 1538. évi nagyváradi békekötés Csongrád vármegyéet Szapolyai halála után Ferdinánd fennhatósága alá helyezte volna, de miután Szapolyainak fia született Erdélyhez csatolták a törökkel szövetkező vármegyéet így Szegvárt is. A falu végleges török uralom alá 1552. augusztusában került. Az 1552-es török pusztítás után 8–10 évnél kellett eltelnie, hogy a népesség visszaálljon a régi szintre. Az első írásbeli feljegyzés a pusztításhoz képest mégis korai, az 1553-as magyar királyi dikaróvó 17 lakott helységet jegyzett fel. 1557/58-ban a szegváriak húsz ház után fizettek adót.⁷ 1578-ban Mosóczy püspök összeírása szerint 30 ház után 16 forint dézsmát fizetett, tehát elég jelentős hely volt Szeg.⁸

1647-ben, a szentesi csata alkalmával a megvert, visszavonuló török sereg Szegvárt is elpusztította, a később kelt iratok szegi pusztaként emlegetik. A szegi birtok végül 1722-ben gróf Károlyi Sándor kezébe került. A szegi pusztát a III. Károly császár és királytól kapott telepítési pátens alapján római katolikus szabad magyarokkal népesítette be.⁹

A XVIII. században tovább fejlődött a falu annak ellenére, hogy nagy természeti csapások (aszály, árvíz, tűzvész) és járványok (kolera, pestis, diftéria) pusztították.

Az 1760-as években Csongrád vármegye megvásárolta a szegvári kastélyt, s a romokból felépítették a barokk stílusú vármegyeházat. Ez az épület lett 1776–1883-ig a vármegye székháza, s itt kapott helyet a rettegett megyebörtön is.

⁴ ÁÚO I. 1860. 153.

⁵ PAIS 1977. 124.

⁶ GYÖRFFY 1963. 900.

⁷ FORRAY 1928. 8.

⁸ FORRAY uo.

⁹ FORRAY uo.

1737-ben templomot építtetett a földesúr, 1739-ben már önálló plébánia szerveződött. A tudomány háza először a templom volt, majd 1775–76 között a Károlyi család költségén épült egy iskola is.

A XIX. század második felében ismét természeti csapások nehezítették az életet, majd a világháborúk újból szegénységet, nyomort és gyászt hoztak a falu lakóinak.

A népesség számának változása; nemzeti-vallási viszonyok

Az uradalmi gazdálkodás Szegvárra való telepítése a falu lakosságának szaporodásához vezetett. A szegi pusztát az 1727-ben III. Károly császár és királytól kapott telepítési pátenst alapján római katolikus szabad magyarokkal népesítette be gróf Károlyi Sándor. Főleg Heves megyéből (Pásztó), valamint Salánk, Szécsény, Berkesz, Brezova, Bélték községekből hívott birtokára telepéseket. Az említett helységneveket, az idetelepült családok nevei őrzik, pl.: Pászti, Salánki, Szécsényi, Berkecz, Brezovai, Béltéki.¹⁰ E betelepítésnek köszönhető, hogy Szegvár a mai napig megőrizte sajátos palócos nyelvjárását szigetként ékelődve a környező települések ő-ző nyelvjárásába.

Szegvár lakossága vallásra és nemzetiségre nézve is egységes. A legkorábbi időkre visszaemlékező adatok sem igazolnak jelentős nemzetiséget. A múlt század végén, 1875-ben érkeztek az első bevándorolt bolgárkertészek gróf Károlyi László Úsztató majorjába, akik meghonosították Szegváron és környékén az öntözéses zöldségtermesztést.¹¹ Az első bevándorolt bolgárkertészek közül páran végleg Szegváron telepedtek le, ezt bizonyítja, hogy a bolgár név, ha magyaros formában is, de fennmaradt. Ilyen, pl.: a Nedelkovics ill. a belőle magyarosított Nedényi, az Ivanov, Jordán családnév.

Ezen kívül 3 cigánycsalád jelenti Szegvár nemzeti kisebbségét, számuk azonban nem jelent elkülönülést, életvitelük a községben élő lakosokéhoz hasonló.

A plébániai anyakönyvet¹² 1742. május 26-án kezdte el vezetni Lakics Ferenc plébános, melybe a keresztelesek, temetések és a házasságkötéseken kívül a katolikus hitre áttérteket is bejegyezte.

A 18–19. században a katolikus lakosok száma gyorsan szaporodott, az 1745. évi canonica visitatio 73 házban 387 katolikus lakost, az 1778. évi már 1723-at (a lakosság 100%-a), 1846-ban 5278 (99%), 1941-ben 7552 (94,9%), 2000-ben 4842 volt a katolikusok száma, akik a község lakosságának 94%-át alkotják.

A lakosság kisebb része, a fennmaradó 6% a reformátusok, nazarénusok, adventisták, izraeliták és a felekezeten kívüliek között oszlik el.

¹⁰ AKÁ CZ 1974. 454.

¹¹ CZIBULYA 1987. 10.

¹² 1859-ig a derekegyházi lakosok adatait is tartalmazza.

Szegvár szakrális emlékei

A szegvári katolikus közösség első száz évének fő forrásai a váci püspökök kánoni látogatásai, a Canonica Visitatio-k alkalmával – az első kánoni látogatás 1745. június 23–24-én történt – készült jegyzőkönyvek és a plébánia kéziratos története a Historia Domus, melyet 1762-től kisebb megszakításokkal¹³ folyamatosan vezettek. 1850-től a plébánia irattára is többé-kevésbé hiánytalanul áll rendelkezésre. A kutatáshoz a fent említett forrásokat használtam, valamint idősebbektől kértem kiegészítést az egyes emlékek hagyománytörténetének felderítéséhez – de sajnos ezek az emlékek már igen megkopottak.

A faluban és határában viszonylag sok a még meglévő szakrális emlék, ezek közül a legrégebbi a 18. század közepéről származik. Régen tizenkét kereszt, három kápolna, két szobor és egy lourdes-i barlang jelentette a szakrális emlékeinket, mára a három kápolna és két kereszt elpusztult. A település szakrális emlékeit a templomtól körkörösén távolodva mutatom be.

1. Római katolikus templom (1. kép)

Szegváron már a középkorban is állott templom és volt plébániai közösség, de erről a létezésén kívül semmit sem tudunk.¹⁴ Ezért a templom történetét az 1730-as évekkel kezdem, amikor a földesúr – gróf Károlyi Sándor – a török uralom idején elnéptelenedett, majd a felszabadulás után egy ideig ortodox vallású szerbek és románok által lakott faluba (ennek az időszaknak látható nyomai, emlékei nem maradtak fenn) római katolikus családokat telepített. Részükre 1737-ben kápolnát emeltetett a szeplőtelenül fogant Boldogságos Szűz Mária tiszteletére. A szentély egy korábbi – de nem Árpád-kori – templom romjai fölé épült. Volt kórusa és sekrestyéje is, s fel volt szerelve az istentisztelethez szükséges minimális eszközökkel. Az oltárkép Szűz Máriát ábrázolta, a két templomi zászlón pedig Szent Sebestyén, Szent Róza és Szent Rókus mellett a magyar szenteket, Szent Lászlót és Szent Imrét is láthatták a hívek. 1743–1757 között gróf Haller István volt Szegvár földesura, az első püspöki látogatás ez időben 1745. június 23–24-én történt. Ekkor már szűk volt a kápolna a híveknek, s a gróf ígéretet is tett a bővítésre és a felszerelési tárgyakkal való megfelelő ellátásra. Erre 1753 után nyílt lehetőség, midőn az elhunyt felesége, Forgách Anna 2000 forintot hagyományozott erre a célra, mely összeget a gróf 500 forinttal megtoldott. A megújult templomot Berenkey Márton csongrádi főesperes áldotta meg. A kibővült templom titulusa Szűz Mária születése, így búcsúnapja szeptember 8, azaz Kisboldogasszony ünnepe. 1797 óta VI. Pius pápa engedélyével négy ünnepen

¹³ 1810–1817, 1911–1948 és 1961–1973 közti időszakokból hiányoznak bejegyzések.

¹⁴ Frajna András atya, aki 1983–1991-ig látta el a szegvári plébánosi tisztséget 1989-ben kezdeményezett egy ásatást a mai templom alatt – a próbaásást dr. Vörös Gabriella régész, jelenleg a szegedi Móra Ferenc Múzeum igazgatója, végezte – ám pár síron és egy faltöredéken kívül akkor nem talált semmit, s pénz hiányában az ásatást abba kellett hagyni. A kutatás azóta is befejezetlen.

nyerhetnek teljes búcsút a szegvári hívek. 1769–78 között két mellékoltárral is bővült a templom, a bal oldali Szent József, a jobb oldali Szent Anna tiszteletére. Az 1780-as években azonban már újból szűknek bizonyult a templom az egyre növekvő lakosság számára, a gróf ígéretet is tett a bővítésre, ám még hosszú éveknek kellett eltelnie, hogy valóban megtörténjen az átalakítás. Mi sem példázza jobban a helyzet tarthatatlanságát, minthogy a község elöljárói 1808-ban már arról panaszkodnak, hogy: „a Templomunk szűk voltához képest sok a Nép, harmadánál több nem lehet jelen az isteni szolgálaton, a többi kívül vagy on a Templomon és némely része el se jön, mivel nagy a szorosság, télen pedig a hideg végett, akik kívül szorulnak, Misét nem hallgatnak, hanem elmennek haza.” A bővítésre végül 1811–17 között került sor. Ekkor épült a templom mellett harangláb. A templomnak összesen négy harangja van, a 47 fontos lélekharangot 1778-ban szentelték fel, a közepes nagyságú, 294 fontos harangot 1791-ben Pádúai Szent Antal, 74 fontos a kisharangot Nepomuki Szent János, a 925 fontos nagyharangot pedig 1842-ben Szent István király és Szent Georgina tiszteletére szentelték fel. A toronyban 1822 óta óra van, csúcsára ekkor készült keményfából feszület. 1860-ig, mint filiale a derekegyházi templom is a szegvári plébániához tartozott.

1928-ban kiégett a templomtorony és leégett a tetőszerkezet. Egy augusztusi vasárnap nagymise alatt a harangozó fiúk denevért akartak kifüstölni a templomból állítja Katus László tanulmányában,¹⁵ az idősebbek azonban azt állítják, hogy cigarettáztak a toronyban, amikor a zsindely lángra kapott. Sajnos a pontos eseményt nem tudjuk, ugyanis a plébánosi tisztséget 1918–48 között ellátó dr. Verdon Lajos atya nem vezette a *Historia Domus*. A következő évben helyreállították a tornyot, ezt a rajta lévő évszám is mutatja.

1986. szeptember 8-án kezdődött a szegvári közösség nagy ünnepe, a jubileumi év. Az évfordulóra teljesen megújult a templom kívül-belül egyaránt. A jubileumi év egyik kiemelkedő eseménye volt 1987 március 16–22 között a 40 év után ismét megtartott missziós lelkigyakorlat,¹⁶ melynek érdekessége, hogy a lelkigyakorlatos beszédeket ugyanaz a Faddi Othmár ferences atya mondta, aki 1948-ban is vezette a missziót.

2. Missziós kereszt (2. kép)

A kereszt a templom oldalán található és az un. népmissziók emlékét őrzi a templomban, rajta a missziók évszámával. Az első ilyen missziót 1893 január végén két jezsuita atya, P. Flódung József¹⁷ és társa tartotta a templomban a hívek óhajára. A barnára festett, fából készült missziókeresztet – melyet Ifj. Bihari Mátyás készített – ezután nem sokkal, 1893 február 11-én szentelték fel. A keresztre

¹⁵ KATUS 2000. 369.

¹⁶ Ld. bővebben a missziós keresztnél.

¹⁷ Katus László tanulmányában a 363. oldalon a *Historia Domus*-szal ellentétben P. Flódung Jánosként szerepel az atya neve.

aranyozott fém számokkal kerültek fel a missziók évszámai. A második missziót 1906-ban P. Péchy és Arsa jezsuita atyák tartották. Jelentőségét mutatja ennek a lelkigyakorlatnak egyfelől, hogy több mint 4000 hívő gyónt a misszió ideje alatt, másfelől az ezután nem sokkal elhunyt egyik hívő, Deák Franciska jelentős összeget, 600 koronát hagyott a szegvári egyházra, arra a célra, hogy legalább 10 évenként tartsanak missziót. A következő misszióra a háború miatt csak 1923-ban került sor. A negyedik misszió 1938-ban, kapucinus atyák vezetésével folyt le. Az 1948-ban tartott nagy sikerű misszió sokáig emlékezetes maradt a hívek számára, melyen a szentbeszédeket, elmélkedéseket Faddi Othmár és Győző ferences atyák tartották. A missziós beszédeken és a vasárnap esti befejező gyertyás körmeneten a község lakóinak háromnegyed vett részt, holott a kommunisták már első nap megfenyegették az atyákat, hogy hagyják el a falut, különben bajuk esik. Ezért a vasútállomásra is fáklyával kísérték ki az atyákat a markos legények, meglett férfiak, de sok nő és gyermek is. Az eddigi utolsó missziós gyakorlatra a jubileum évében került sor 1987-ben, melyet szintén a már előbb említett Faddi Othmár ferences atya tartott.

3. Templom melletti kereszt (3. kép)

A kereszt jelenleg a templom bekerített kertjében található. Az eredeti fakeesztet Tittler József emeltette 1797-ben, melyet kő kerítéssel vettek körül. A keresztet 35 év elteltével, Hegyi András hagyatékából kőkeresztre cseréltek ki, melyet vas kerítéssel kerítették be.

A kőből készült feszületen fém korpusz található, talpzata vörösre festett mészkö, melyen a Hétfájdalmú Szűzanya fehérre festett szobra látható.

4. Nepomuki Szent János szobor (4. kép)

A szobor a Kurca folyó partján, a Réti-telepre vezető híd mellett a falu egyik központi helyén található. A szobrot 1795-ben, nyugalomba vonulásakor állíttatta Forray Máté kántor-tanító, aki 1807-ben kelt végrendeletében több, mint ezer rénes¹⁸ forintot hagyott a templom újjáépítésére, a harang újjáöntésére és a szobor gondozására. A hagyomány szerint a folyószabályozás előtt e szobor mellett kötötték ki a dereglyék. A mészkö szobor fehérre festett kő talapzaton áll. A szoborhoz helyi hagyomány is fűződik: 1991 május 7-én, mivel a szobor tartóvasa elrozsdásodott, s a szobor megdőlt, Sütő József budapesti kőrestaurátor jelenlétében leemelték a szobrot a talapzatáról, majd júniusban elvitték Budapestre, javításra. Ezen a nyáron súlyos jégeső és más természeti csapás, tüzeset sújtotta a falut, úgy tartották, amíg nem kerül vissza a szobor a helyére, nem is múlnak el

¹⁸ A szegvári forrásokban a 18. században, sőt még a 19. század első éveiben is minden pénzösszeget rénes, azaz rajnai forintban adtak meg. Pedig 1753 óta az ún. Konvenció forint vagy pengő volt a Habsburg Monarchia hivatalos pénze 1857-ig.

ezek a természeti csapások a falu fölül. A szobor 1992 szeptember 8-án, Kisboldogasszony ünnepén, búcsúkor került vissza helyére, s ünnepélyes megszentelésére is e napon került sor Zsótér Antal csongrádi esperes plébános által.

5. Lourdes-i barlang (5. kép)

Ez a legújabb szagrális emlék a faluban, mely a Katolikus Kör (Hunyadi János u. 13.) kertjében található. A barlangot apró kövekből Bari István kezdte építeni 1997 augusztusában, a megszentelésre 1998. május 24-én került sor. A barlang előtt a kertben misét, igeliturgiát, lelkigyakorlatokat szoktak nyaranta tartani.

6. Szentháromság szobor (6. kép)

A szobor a Kossuth téren, a falu központjában a volt vármegyeháza előterében áll. A szobrot 1901-ben Szőke György takácsmester készítette a budapesti Gerenday céggel. A szobor 3000 koronába, felállítása 600 koronába került. A szobor gondozására a készítő még 400 koronát tett le. A szobrot Dr. Ulár István esperes szentelte fel, a szentbeszédet Tóth József káplán végezte. A szobor talapzatán a következő felirattal ellátott tábla látható:

Isten dicsőségére készítették
SZŐKE GYÖRGY
és neje MÁCSAI FRAN CZISKA
fol. KÖRPÁS PÁL plébános idejében
1901 évben

7. Uradalmi kápolna

1825-ben a volt uradalmi kastélyban, mely 1786 óta megyeházként szolgált, kápolnát létesítettek a megyei börtönben raboskodó foglyok számára. E rabok lelki gondozására egy második káplánt is kapott a szegvári plébánia. A kápolna 1883-ig a megyeház Szentésre költözéséig fennállt, ma már nincs meg.

8. Deák-kérszt (út menti kereszt) (7. kép)

A kereszt a falu külterületén áll, a tanyai részen, a Tiszai- (Malmi-) út és a Csordajárásra illetőleg a Fahídhöz (ma már betonhíd van helyette) vezető út találkozásánál található, a hajdani készítő Deák Sándor tanyája mellett. A tanyában jelenleg is a kereszt állítójának leszármazottai élnek, a kereszt és környékének gondozását, virágozását is ők végzik. Sajnos erről a keresztről a plébánia irattárában nem találtam semmilyen bejegyzést, ugyanis a szobor elké-

szültekor Szegváron szolgálatot teljesítő dr. Verdon Lajos plébános 1918–48 között nem vezette a Historia Domust. A feszület talapzatán elhelyezett feliratból azonban tudjuk, hogy ki és mikor állította a keresztet. A felirat:

Az Isten dicsőségére emeltette
DEÁK SÁNDOR
és neje
TULIPÁN FRANCISKA
1929

Amennyire a feszületet körülvevő drótkerítésen keresztül ki tudtam venni, fehérre festett kőből készült talapzatos keresztből van szó, rajta fém korpusszal. Búzaszenteléskor (általában április utolsó hétvégéjén) a legtöbb esetben ehhez a kereszthez jönnek el.

9. Kórógyi-kéreszt (út menti kereszt) (8. kép)

A kereszt a szegedi úton a Kórógy-tó partján található, régen itt húzódott a falu határa, ma ez az Öregfalú és Újfalú közti képzeletbeli határvonalat jelöli. A kőfeszület, rajta a szintén kő korpusszal 1825-ben került ide Gila István adományként a korábbi fakereszt helyére. Sajnos arról nem találtam adatot, hogy az ezen a helyen állt fakereszt mikor került oda, ki állította, s miért cserélték le (valószínű azonban, hogy a kereszt fájának korhadása vagy megrepedése miatt döntöttek a csere mellett). A fehér kő feszület a barokkos stílusjegyeket hordozza magán csakúgy, mint a környezetében lévő házak. 1909-ben 80 korona alapot tettek a keresztre, a Historia Domus azonban nem említi, hogy ki.

10. Szélmalmi-kéreszt, Bélteki-kéreszt (út menti kereszt) (9. kép)

A szentesi úton, a falun kívül a Kontra-patak partján állt az eredeti fa kereszt, melyet 1797-ben Bélteki István állíttatott. A kereszt a 19. század közepéig a község határát jelölte, ezután túlnőtte a falu. 1887-ben az eredeti fa keresztet Bélteki Rókus (Bélteki István unokája) kőkeresztre cseréltette. A mai kereszt a Kontra utca végén, a pataktól nem messze, a szélmalom melletti dombocskán áll. A fehérre festett kereszt talapzatán a következő felirat olvasható:

Isten dicsőségére
a hívek buzgóságára
állította e keresztet
BÉLTEKI RÓKUS
kinek neje
FARKAS VERONIKA
1887

A feszületen fém korpusz van, felette INRI felirat. A feszületet barnára festett lécz kerítés határolja, sajnos a fényképezés pillanatában igen gazos volt. A kereszt 1996 nyarán megdőlt, helyreállítása társadalmi munkában történt, ám a helyrebillentés során több darabra összeomlott. A teljes felújítást Szarvas János helyi kőfaragó végezte.

11. *Temetői nagykereszt (Öregtemetői kereszt) (10. kép)*

A temető a szélmalommal szemben a Szentes felé vezető műút másik oldalán található. Helyét 1818-ban hasították ki a községi legelőből, miután a régi temető megtelt. (Jelenleg a falu már túlnőtte a temetőt.) A régi fa feszületet Berkecz Pál hagyatékából 1839-ben cserélték le kőkeresztre. A kereszt megújítására 1987-ben került sor a már fentebb említett Szarvas József kőfaragó jóvoltából. A kereszt felszentelésére 1987 október 30-án került sor. A keresztnél Halottak napján igeliturgiát és közös imát szoktak tartani. A feszület a Kórógy-tó partján lévő keresztre hasonlít, barokkos stílusú, sárgás színűre festett, rajta rózsaszín kő korpusz, felette INRI felirat.

12. *Temetői nagykereszt (Újfalusi temető) (11. kép)*

A megszaporodott újfalusi hívek számára a község 1200[□]öl földet engedett át a régi epreskertből római katolikus temető helynek, melyet 1899 május 18-án szentelt fel Korpás Pál plébános, a szentbeszédet Gercsány János káplán mondta. A kőkeresztet és a temetői kisharangot Perényi Antal úszatói intéző 50 forintos adományából, a haranglábat a temető pénztárából és a halotti társulat 30 forintos hozzájárulásából készítették. 1992-ben a régi, igen megromlott állapotú kereszt helyére új kőkeresztet állítottak, az új feszületet Zsadányi József plébános szentelte fel.

13. *Kis-kérészt, Puskin-kérészt (út menti kereszt) (12. kép)*

A szentesi úton, a vasútállomástól körülbelül 2–300 méterre, a benzinkúttal szemben, a falu határán található. A Puskin-kereszt elnevezést arról kapta, hogy a kereszt mellett található az az út, amely a hajdani Puskin Termelőszövetkezet irodáihoz vezet. Az első kőkeresztet 1905-ben emelték ezen a helyen K. Szabó Mátyás adományából, melyet 1971-ben cseréltek ki a mostanira, miután a régi már igen romos volt. A feszület talapzatán a következő felirat olvasható:

HISZEK
EGY ISTENBEN
ROMJAIBÓL EMELTETTÉK
1971

MIHÁLY TAMÁS
SZARVASI GILA FIVÉREK

A korpusz fémből készült, felette INRI felirat. A talapzat és a feszület fehérre festett mészkö. A feszület drótkerítéssel van körbevéve, két oldalán orgonabokrok találhatók.

14. *Kórógyszentgyörgyi kápolna, Szentgyörgyi kápolna, Gólyafészkés)*

A Károlyi család idején urasági kápolna állt a falu kórógyszentgyörgyi részén. Népi nevét onnan kapta, hogy a tetején minden évben gólyafészek volt. A második világháború végéig, amíg a faluból ki nem űzték őket, szociális gondozást végző apácák laktak itt. Búzaszenteléskor tartottak misét a kápolnában. 1948-ban a Historia Domus említést tesz arról, hogy a háború következtében megrongálódott, használhatatlan lett a kápolna. A hívek adománya, önkéntes munkája, adakozások és a templompénztárból kifizetett 2500 forint segítségével azonban az épület és berendezése ismét alkalmassá vált istentiszteleti célokra. Főpásztori megbízás alapján 1948 november 1-jén Szolnoky János csongrádi apátplébános áldotta meg. A felújított kápolna az 1980-as évek elejére azonban újból romossá és életveszélyessé vált, s az akkor a faluban szolgálatot ellátó Frajna András atya 1985-ben úgy döntött Bánk József érsek-püspök javaslatára, hogy nem újítják fel a kápolnát, hanem az erre szánt összeget a templom jubileumi évre való felújítására (belső festés, fűtés) fordítják. A kápolnát lebontották, a padokat és az ott lévő berendezési és kegytárgyakat a templom kórusán helyezték el. A Gólyafészkés egykori helyén ma szeszfőzde működik.

15. *Harnos-kéreszt (út menti kereszt)*

A kereszt a Mindszent felé vezető, a szegedi úton, a falu határán állt. A kereszt kőből készült, rajta fém korpussszal, felszentelésére 1900 októberében került sor dr. Ulár István esperes által. A keresztet – habár sokan emlékeznek rá, hogy valahol a falu határán állt egy kereszt – hosszas keresés után sem leltem meg, ezért arra a következtetésre jutottam, hogy valószínűleg az 1970-es években rossz állapota miatt elbonthatták és helyére nem állítottak újabbat. Sajnos a Historia Domusban sincs semmiféle utalás a keresztre az 1900-as bejegyzésen kívül.

16. *Paphalmi-kéreszt, Derekegyházi-kéreszt (út menti kereszt)*

A kereszt népi elnevezése valószínűleg onnan származik, hogy az eredeti fa keresztet – melynek állítási időpontját nem tudjuk – 1892 áprilisában a szegvári és a derekegyházi lelkész, a derekegyházi uradalom által adott pénzbeli és ter-

mészetbeni adományokból megújították illetve kőkeresztre cserélték ki a két falu határán álló, elhagyott keresztet. A felszentelést dr. Ulár István esperes végezte, a szentbeszédet Bandula Imre szegvári káplán mondta mindkét egyház nagyszámú híveinek jelenlétében. Péter-Pálkor (június 29) búcsút tartottak a keresztnél. Ma már sajnos nincs meg a kereszt.

17. *Sápi-körézt (út menti kereszt) (13. kép)*

A szentes-szegvári műút mellett, Szentes és Szegvár külterületeinek határán található a Sáp-halom aljában. A kőkeresztet K. Szabó Mátyás készítette 1894-ben, fenntartására 40 forint alapítványt tett. A kereszt felszentelésére 1894. október 21-én került sor dr. Ulár István esperes által, a szentbeszédet Korpás Pál szegvári plébános mondta. A kereszt fehér mészkőből készült, rajta fémből készült korpusz található, alatta pedig ugyancsak fémből a Hétfájdalmú Szűzanya domborműve látható. Sajnos jelenleg a mohától a kő és a korpusz sárgásra színeződött és a mellette lévő bokrok is igen benőtték a kereszt környékét.

18. *Szent János kápolna, Bërki-kápolna*

Sajnos a kápolna már nincs meg a második világháború során vált romossá, maradványait a tévesztés során hordták el, helyének felszántásakor az alaptéglát is kiszédték. Helyét a terület – melyen állt – elnevezéséből ismerjük: *Kápolnás bërök, Kápolnás düllő*. A kápolna Szegvár és Szentes határán, a berki részen állt, a szegvári berekparti Halál Pál és Csenki Péter tanyái közti dűlőúton. A hagyomány szerint a török hódoltság idején már állt itt kápolna, de első valóban írásos említése az 1745. évi Canonica Visitatio-ban található. E szerint VI. Károly császár emlékére és Nepomuki Szent János tiszteletére emelték.

19. *Putnoki-körézt (út menti kereszt) (14. kép)*

A kereszt a szentes-hódmezővásárhelyi műút mellett található. Sajnos a keresztől nem sokat tudunk, hiszen ezt is a már sokat említett Verdon-korszakban állították, így szinte csak annyi ismeretünk van róla, amennyit a kereszt talapzatán található felirat elárul. Ezek szerint a keresztet Putnoki István állíttatta 1923-ban. Annyit tudunk, hogy tanyájuk nem messze volt a kerestől. A felirat a következő:

„Áldjad én lelkem az Urat,
És emlékezzél minden jóra!”

102. zsoltár

PUTNOKI ISTVÁN
ÉS NEJE
HEGEDÜS ZSÓFIA
ÁLLÍTATTÁK
1923
ÉVBEN

A kereszt és a rajta lévő korpusz valamint a kereszt talpazata is kőből készült.

20. Hármashatár-kereszt, Kocaköréskert, Búza-köréskert (út menti kereszt) (15. kép)

A szentes-hódmezővásárhelyi műút mellett, a Mindszentet a szentesi műúttal összekötő Mihási út találkozási pontjától északra, körülbelül 200 méterre található egy halom tetején a kereszt. Az első keresztet 1841-ben a szegvári Szécsényi Pál állíttatta. A kereszt akácfából készült, rajta fém korpusz volt. A kereszt állításakor a halomban emberi és állati csontokat találtak. Herczeg Mihály hódmezővásárhelyi történész szerint ezen a helyen 1686 végén csata dűlt a szegedi vár védésére induló törökök és a felszabadító egyesített magyar-osztrák seregek között. A török sereg szinte teljesen megsemmisült. A csata után évek múlva jó szándékú környékbeli emberek a csontokat összeszedték egy halomba, s rá földet hordtak. A halom környéke ezután hosszú ideig műveletlen legelőterület volt.

A *Kocaköréskert* elnevezés, melyet az 1800-as évek végén, 1900-as évek elején használtak a szájhagyomány szerint abból származik, hogy a környéken élő tanyai lakosok disznói, melyek szabadon jártak, kidűrték a földből a csontokat. Másik elnevezése, a *Búza-köréskert* onnan adódik, hogy 1920-ban a keresztet Búza Imre kocsmáros kezdeményezésére átépítették kőkeresztre a helyi lakosok. Az elnevezés a második világháború végéig volt használatban, majd újabb neve lett a keresztnek, innentől kezdve Szegvár, Mindszent és Derekegyház *Hármashatár-keresztjeként* emlegetik.

Visszatérve magához a kereszthez; az eredeti akácfa kereszt az 1910-es évek végére elkorhadt, ezért a tanyai emberek úgy döntöttek a már említett Búza kocsmáros kezdeményezésére, hogy új keresztet emelnek. Ez a kereszt látható ma is. Talpazata téglából, melyre betonból készült keresztet állítottak, erre helyezték a régi keresztből levett fém korpuszt. A talpazatba egy keményfából készült táblát építettek be, melyen az újraállítók névsora szerepel. A tábla az 1950-es évekbe elkorhadt, megsemmisült. A talpazaton azonban ma is megtalálható a tábla helye, ahová 2005 elején a felújításkor elhelyeztek egy új táblát, melyen szerepel az első állítató Szécsényi Pál, az újraállítatók és a felújítók neve.

A kereszt felújítása 2005 elején történt, ekkor a kőkereszt műköves borítást kapott, a korpuszt és a feszület feletti tábla INRI feliratát is megtisztították és lefestették majd visszahelyezték a keresztre. A régi, elkorhadt tábla helyére új tábla került rozsdamentes acélból, arany színű műanyag borítással, melybe begravírozták a neveket. A tábla felirata:

A FAKERESZTET ÁLLÍTATTA
A SZEGVÁRI SZÉCSÉNYI PÁL 1841. ÉVBEN

A FAKERESZTET KŐKERESZTRE
ÚJRA ÁLLÍTATTA 1920. ÉVBEN
BÚZA IMRE, KUN SÁNDOR, LANTOS FERENCZ,
MIHÁLY JÁNOS, MOLNÁR SÁNDOR, PÁL JÓZSEF

A KŐKERESZTET FELÚJÍTATTA 2005. ÉVBEN
BORSI IMRE, KORCSIK JÁNOS, LANTOS LÁSZLÓ,
MIHÁLY JÓZSEF, NAGY JÓZSEF, VIDA MIHÁLY.

A mostani felújítást végzők terve, hogy a keresztet bekerítik, elképzeléseik szerint díszléces kerítéssel.

Arról nincs tudomásunk a Historia Domus hiányossága miatt, hogy a kereszt állításakor a felszentelés, megáldás megtörtént-e, de feltehetőleg igen, mint a többi szagrális emlék esetében is.

A keresztnél Péter-Pálkor (június 29) az 1900-as évek elejétől rendszeresen tartottak búcsút, mely egyszerre volt egyházi és világi ünnep a környéken lakó tanyasiak számára. A kereszthez a liturgia elvégzéséhez hol a szegvári, hol a Mindszenti, hol a derekegyházi plébános ment ki. A papot a környéken élő, fogattal rendelkező tanyai emberek hozták ki, majd vitték vissza. A búcsú napján a kereskedők, iparosok is megjelentek áruikkal. A nap végén a Búza kocsmában rendeztek zenés táncmulatságot. Az egyházi megemlékezés 1950-ig tartott, akkor ugyanis a hatalmon lévő párt korlátozta a lakosság egyházi összejövetelét, innentől 1990-ig, a rendszerváltásig nem is tartották meg a keresztelnél az egyházi megemlékezést. A Hármashatár-keresztnél, a kereszthez kötődő utódok 1990 óta ismét megszervezik a búcsút. Sőt az egyházi szertartás is bővült, mivel ma már nem csak igeliturgiát végez a pap, hanem misét is tart. Ennek ellenére a búcsún résztvevők száma igen kevés, hiszen ezen a határrészen is a tanyák megszűntek, az itt élők beköltöztek a faluba, városba.

A bemutatott anyag értékelése

Összegzésként elmondható, hogy a szegváriak nagy becsben tartották a faluban és a falu határában felállított feszületeket, szentek szobrait; ezt mutatja az is, hogy a valaha létezett szagrális emlékek közül igen sokat megőrzött a falu. Ezeket az emlékeket vagy az állítatók családja, vagy a környéken lakók, vagy az arra járó jóakarátú emberek gondozták és gondozzák ma is; a nagyobb egyházi ünnepek (húsvét, keresztjáró napok, mindenszentek, búzaszentelő) előtt körbe-gyomlálják, virágokkal díszítik őket. A határból hazatérők egy-egy mezeivirág csokrot is elhelyeznek a feszületek előtt. A feszületek előtt elhaladtukban a nők és férfiak keresztet vetnek, s egy-egy imát vagy fohászt is elmondanak.

Irodalom

AKÁCS László

1974 Szegvár. In: *Élet és tudomány*. 1974. március 8.

CZIBULYA Ferenc

1987 *Bolgárkertészet magyar földön*. Budapest.

FORRAY József Sándor

1928 *Szemelvények Szegvár múltjából a község kétszázéves fennállása alkalmából. [kéziratos példány]*. Szentcs.

GYÖRFFY György:

1963 *Az Árpádkori Magyarország történeti földrajza*. I. Budapest. Akadémiai

KATUS László

2000 A szegvári római katolikus plébánia története. In: *Szegvár. Tanulmányok a település történetéből*. (Farkas Gyula szerk.) Szeged.

LISZKA József

2000 *Állított keresztényi buzgóságból*. Dunaszerdahely, Lilium aurum.

PAIS Dezső

1977 *Anonymus Gesta Hungarorum*. Hasonmás kiadás Pais Dezső fordításával. Budapest, Magyar Helikon.

WENZEL Gusztáv

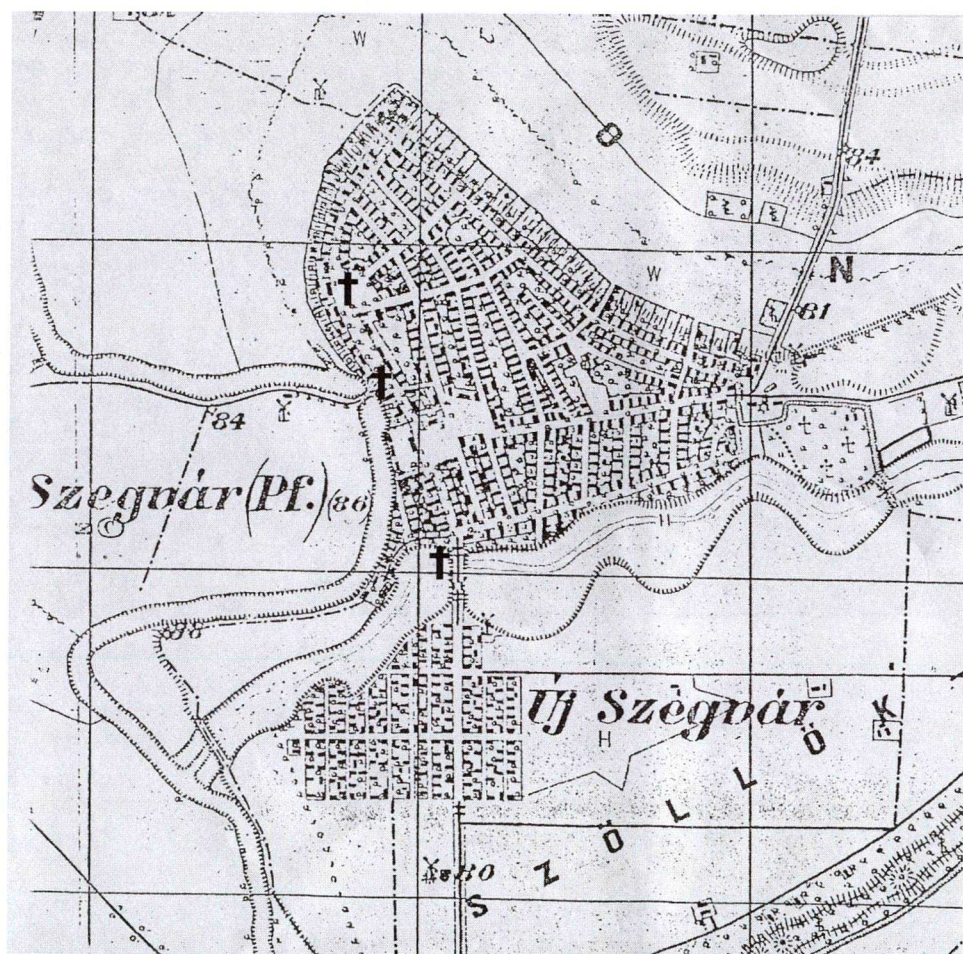
1860 *Árpádkori Új Okmánytár* I. Pest.

Rövidítés: ÁÚO – Árpádkori Új Okmánytár

Nóra Magyar

SACRED MONUMENTS IN SZEGVÁR

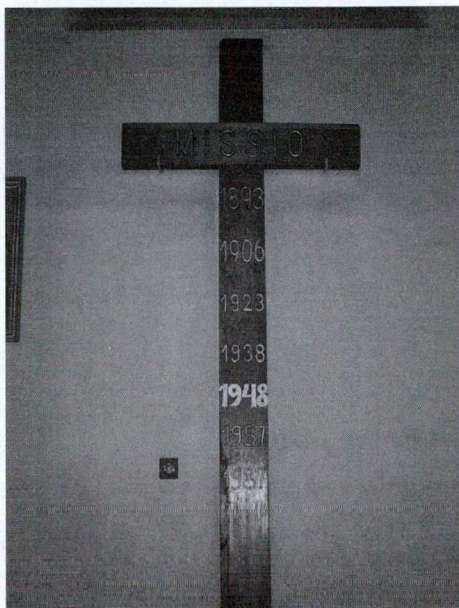
The village of Szegvár is situated on the left bank of River Tisza in Csongrád County, Southern Hungary. The desert of Szeg was resettled by Count Sándor Károlyi with free Hungarians of Roman Catholic religion on the basis of a settlement decree received from Emperor and King Károly III. The population of Szegvár is religiously and ethnically homogenous. 94% of the inhabitants are Catholic. In the village and in the confines, there are relatively numerous still existing sacred monuments. The oldest one originates from the middle of the 18th century. The locals greatly respect the crucifixes inside and outside the village. They are taken care of by either the raisers' family or the inhabitants from the neighbourhood. When passing by the crucifixes, women and men alike cross themselves and say a prayer or a petitionary prayer.

Szegvár belterülete a keresztekkel

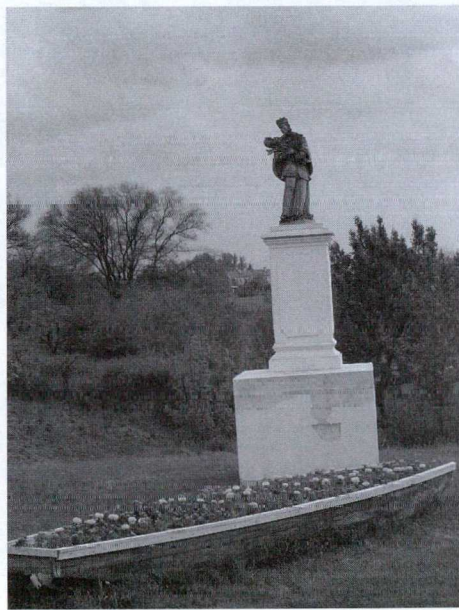
1. kép: Templom

2. kép: Missziós-kereszt

3. kép: Templom melleti kereszt

4. kép: Nepomuki Szent János szobor

5. kép: Lourdes-i barlang

6. kép: Szentháromság-szobor

7. kép: Deák-kereszt

8. kép: Kórógyi kereszt

9. kép: Szélmalmi- / Bélteki-kereszt

10. kép: Öregtemetői nagykereszt

11. kép: Újfalusi temető nagykereszt

12. kép: Kis-kereszt / Puskin-kereszt

13. kép: Sápi-kereszt

14. kép: Putnoki-kereszt

15. kép: Hármashatár-kereszt